

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

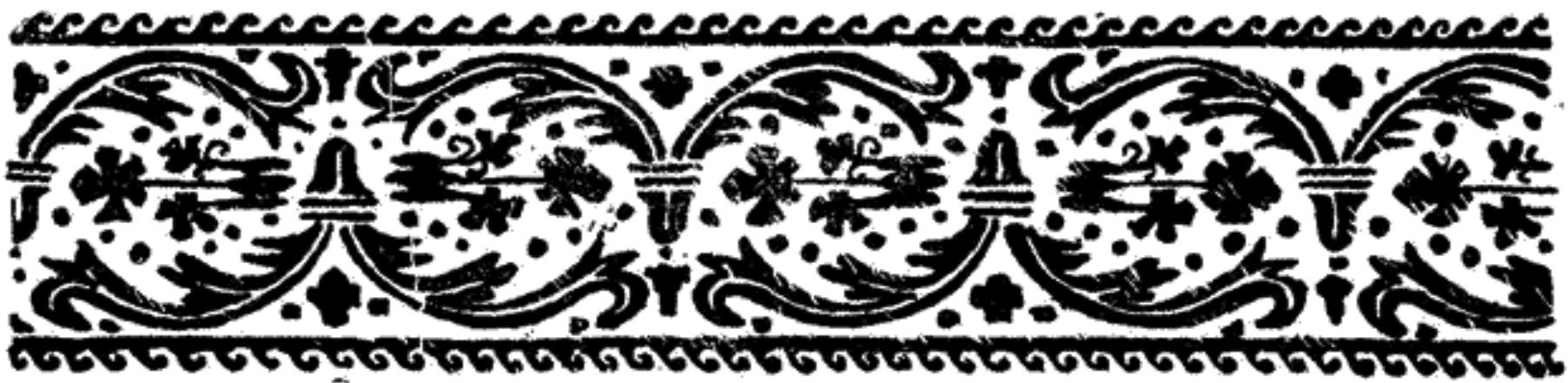
ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1939

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙΙ

Ε.Υ.Α.ΓΡΕ.Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2003

ROBERT DREYFUS

Ο ΜΑΡΣΕΛ ΠΡΟΥΣΤ 17 ΧΡΟΝΩΝ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ

Μετάφραση ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ (*)

«Τους βρήκα τόσο «καλούς»!» «Ανήουχο μουρμουρητό. Μυστικό κάλεσμα στη σπουδή μου σά μεσίτης, αυτή ή μικρή φράση — υποβλητική σαν τη «μικρή φράση» της σονάτας του Βεντέιγ που ανάδευε τις εικόνες τις θαμμένες μέσ' στα περασμένα του Σβάν — άντηχει ξαφνικά και ζωντανεύει μπροστά μου, πιο πολύ κι' από μιάν άμεση ανάμνηστική προσπάθεια, τό στενό μας όμιλο του Λυκείου: Ντανιέλ Άλεβύ, Ζάκ Μπιζέ, Άνρι Ραμπώ, Ζάκ Μπαινιέρ κι' έγώ (ό Ρομπέρ ντέ Φλέρ, ό Λουί ντέ λά Σάλλ κι' ό Μαρσέλ Μπουλανζέ άνακατεύονταν συχνά στην παρέα, ό Φερνάν Γκρέγκ θάμπαινε στο Κοντορσέ τόν άλλο χρόνο, όπóταν θάσμιγε με μās). Και μακριά κάπως από τους νεαρούς αυτούς κριτικούς, τους έπεικει μά ειρωνιστές, ό Μαρσέλ Προύστ, ό καταδεχτικός και άνήσυχος Προύστ του 1888...

Μιλώντας άναμεταξύ μας για την έλκυστική και άινιγματική φύση του, τό «θέμα» της «καλωσύνης» τό πιπιλιζάμε τόσο, πού μās έρέθιζε λιγάκι σαν ένα μουσικό θέμα πολύ έκφραστικό βέβαια, αλλά και γνωστότατο και όχι δίχως κάποια κοινοτοπία. Άπάνω σ' αυτή τή μικρή φράση πού μās τόν θυμίζει («τους εύρισκα τόσο καλούς»), θά μπορούσαμε κι' έμεις νά πούμε — μεταγράφοντας κάπως την περίφημη περικοπή του «Σβάν» πάνω στη «μικρή φράση» του Βεντέιγ — πώς «ή τύχη της ήταν συνυφασμένη με τό μέλλον, με την ψυχική πραγματικότητα του Προύστ, πού ήτανε γι' αυτήν έν' από τά ξεχωριστά κι' από τά πιο διαφορετικά στολίδια».

Τί πιο διαφορετικό πραγματικά άπ' αυτή τή λεπταίσθητη «gentillesse», πού τή βρίσκαμε όμως κάποτε λιγάκι κουραστική έμεις οί άλλοι. Ήτανε για μās — πού δέν ήμαστε και τόσο «gentils» όσο τό είχε έλπίζει — ένα στολίδι και μιá άδυναμία.

(*) Συνέχεια από τό προηγούμενο.

Ό Προύστ, άν και κοντινός μας, ήταν όμως από άλλη ούσία. Αυτό έφτανε νά γεννήση μέσα μας τή δυσπιστία και τόν άδικο κατατρεγμό. Δέ μπορούσαμε νά πιστέψουμε σε μιá τέτοια ντελικατέτσα, και τό μυαλό μας πήγαινε στην προσποίηση. Δέν είχαμε άκόμα νιώσει πώς αυτές οί λέξεις, πού τις άναμασούσε κατά τό γούστο μας, — «ευγένεια», «τρυφερότης», — έξηγούσανε πολύ καθαρά, σε μιá γλώσσα μαλακή και ντροπαλή, καθώς τό νοιώσαμε άργότερα, τή βαθύτατη άνάγκη πού ένιωθε για κάποιαν άνθρώπινη συμπάθεια, και τά φτερουγίσματα της καλωσύνης και συνετής άρχοντιάς του. Μιá χροιά κοσμικού σνομπισμού πού άρχισε νά διαφαίνεται, έφτασε στο τέλος νά μās άπογοητέψη.

Μήπως μπορούσαμε νά μαντέψουμε σ' αυτή την ήλικία, πώς ήταν άπαραίτητο για τό μελλοντικό μάγο τών «Guermantes» νά μπη τόσο νωρίς στα έμποροπάζαρα της ματαιοδοξίας, νά περπατήσει εκεί μέσα για κάμποσο καιρό υπομονετικά, κι' άκόμα και νά γουστάρη;

Τά αίσθήματά μας ξεσηκώνονταν, έπαναστατούσαν. Έφτάναμε νά κοροϊδεύουμε πρόστυχα τά γούστα του για τους τιτλούχους κυρίους.

Φοβόμαστε, μά τήν' αλήθεια, πώς μιá άποκλειστική τάση προς κατάκτηση κοσμικών έπιτυχιών ήταν ίκανή νά χαλάση τό έμφυτο και λεπταίσθητο ταλέντο του, πού όμόφωνα δλοι μας του τό άναγνωρίζαμε. Γενικά, τόν άδικούσαμε με τά σφαλερά προγνωστικά μας για τό μέλλον του, γιατί άγνοούσαμε πώς είχε ταλέντο, και για την ώρα οί χοντράδες μας δέ σύγκρατούσαν πάντα άρκετά την έξημμένη ευαισθησία του.

Έννοείται πώς «ή συμπαθητική φυσιογνωμία πού κρύβονταν τόσο άσχημα κάτω από τ' αρχικά D. H.», μ' άλλα λόγια ό Daniel Halévy, δέ μπορεί νά καταλάβη γιατί τό καπρίτσιο του είχε θλίψει και είχε

χολώσει ελαφρά τον Προύστ. Μά ούτε κι' εγώ. Απαντώντας στο ερώτημα, θέλησα κατά τα φαινόμενα να δώσω την έρμηνεία της αντίθεσης των χαρακτήρων. Η «εὐγένεια» του Μαρσέλ Προύστ έφτανε να καταπλήξει έναν άνθρωπο σαν τον Άλεβύ, ψυχρό, κλειστό στο κάστρο του, μά πού σαν του περνούσαν τά μπουρίνια, τον ζύγωνε ειλικρινά δίχως την παραμικρήν ύστεροβουλία.

Ο Μαρσέλ λοιπόν, ξάστερος και μυγιάγιχτος καθώς ήτανε, κάθε άλλο παρά καλμάρει με τά αστόχαστα σχολιά μου, μά επιμένει να μπή άμέσως στο βαθύτερο νόημα της άσυμφωνίας, καθώς «οί διπλωμάτες ή κάτι νεαροί πού μαλώνουν άναμεταξύ τους», πού θα μίληση γι' αυτούς ο συγγραφέας των «Ανθίνων Κοριτσιών», «πού πασχίζουν άδικά να πάρουν έξηγήσεις πού ο αντίπαλος δέν έχει καμιά όρεξη να δώση». Κάνει πώς παίρνει ύφος ξεκρέμαστο και βιάζει όσο μπορεί τον έαυτό του για να με ρωτήση :

[7 Σεπτεμβρίου 1888

Ε («Αρχικό του Ζοϊάν⁽¹⁾ πού κάθομαι, στο σπίτι του στην "Ιλ Άντάμ, έσύ όμως να μου γράψης στο "Ωτέϊγ, όπου έπιστρέφω άπόψε.)

> Αγαπητέ μου φίλε,

> Θέλησες με εὐγένεια να μου πής πώς ο Άλεβύ με βρήκε έτσι κι' άλλιώς.

> Να σου πώ την αλήθεια, δέν πολυκατάλαβα. Δέ νομίζω πώς ένας τύπος είναι κι' ένας χαρακτήρας. Πιστεύω πώς αυτό πού θαρούμε πώς μαντεύουμε κάτω από ένα χαρακτήρα, δέν είναι παρά τό άποτέλεσμα ενός συνειρμού ιδεών. Έξηγουμαι, άφου πρώτα σου δηλώσω πώς ή θεωρία μου δέν αποκλείεται να είναι σφαλερή, μά και στηρίζεται σε καθαρά άτομικές αντίληψεις.

> Ας υποθέσουμε τώρα πώς στη ζωή ή και στην τέχνη βλέπεις έναν κύριο πού κλαίει τη δυστυχία του άλλου. Έπειδή, όσες φορές σου έτυχε να ιδής ένα λυπησιάρη, ήτανε τούτος μά φύση καλή, μαλακή και ευαίσθητη, βγάζεις τό συμπέρασμα πώς κι' αυτός ο κύριος είναι ευαίσθητος, μαλακός και καλός. Τούτο γίνεται γιατί συλλαμβάνουμε ένα χαρακτήρα σύμφωνα πάντα με μερικά γνωρίσματα πού υποθέτουν άλλα τέτοια. Αυτή όμως ή συγκρότηση του χαρακτήρα είναι πολύ υποθετική. Γιατί αν ή Άλσέστ άποφεύγει τους ανθρώπους, ο Κοκελέν λέει πώς τό κάνει από μίαν άνόητη κακοκεφία. Ο Βόρμς από ύψηλή περιφρόνηση πρὸς τά χυδαία πάθη. Τό ίδιο και στη ζωή. Ο Άλεβύ με άποφεύγει, και

τά φέρνει με τρόπο ώστε να πάρω χαμπάρι πώς τό κάνει επίτηδες. Ύστερ' από ένα μήνα, έρχεται και με καλημερίζει.

> Και τώρα, από τους λογιής - λογιής κύριους πού έχω μέσα μου, ο όνειροπαρμένος, πού δέν ξεκαθαρίζω και τόσο τη φωνή του, μου λέει : «Τό κάνει για να σε πειράξη, για να διασκεδάση και για να σε δοκιμάση. Ύστερα αισθάνεται τύψεις, μά κι' ή έπιθυμία του δέν είναι να τά χαλάσετε όλότελα.»

> Ο κύριος αυτός μου παρουσιάζει τον Άλεβύ σαν ένα φίλο φαντασιοκόπο, πού ή έπιθυμία του είναι να με γνωρίση.

> Μά ο δύσπιστος κύριος, πού του έχω περισσότερη προτίμηση, μου λέει πώς τά πράγματα είναι πιο άπλά, πώς τό ζήλο μου τον βλέπει ή σωφροσύνη του πρώτα γελοίο κι' ύστερα βαρετό, και πώς θέλησε να με ξεφορτωθή δίνοντάς μου να καταλάβω πώς του ήμουν όχληρός. Όταν όμως είδε πώς εγώ δέ θα τον ένοχλούσα ποτέ πια με την παρουσία μου, ήρθε και μου μίλησε. Αυτός ο κύριος δέν ξέρει αν αυτή ή μικρή πράξη πηγάζει από τον οίκτο, από την άδιαφορία ή από τη μετριότητα' αυτό πού ξέρει καλά, είναι πώς δέν έχει καμιά σημασία, και πώς λίγο τον ένδιαφέρει. Έξ άλλου, δέν τον άπασχολεί παρά σαν ψυχολογικό πρόβλημα.

> Αλλά ο λόγος είναι για τό γράμμα. Είναι x — είναι y ; Αν είναι x (σύνολο φιλικών φαινομένων), ο καβγάς έχει τη σημασία πού έχει κι' ένα καπρίτσιο, μά δοκιμασία ή ένα πείσμα, κι' όλα τραβάνε για τη συμφιλίωση.

> Αν είναι y (άντιπάθεια), τζίφος ή συμφιλίωση. Όλα είναι καβγάς.

> Α, να με συχωρήσ ! Για να σου έκθέσω τη θεωρία μου, έφαγα κιόλα μά κόλλα χαρτί. Κι' από την άλλη, ο Ζοϊάν με φωνάζει. Αφήνω τό γράμμα μου για άλλοτε. Μά πάνω σ' αυτό τό ζήτημα, μπορείς να στηρίξης τις ψυχολογικές μου άναζητήσεις. Γιατί αν ο Άλεβύ σου είπε (και δέν του θυμώνω) : «Τί κοπάνι αυτός ο Προύστ !» ή : «Αυτός ο Προύστ είναι μάλλον άλλόκοτος», έχουμε την τρίτη και την πιθανώτερη λύση : Πώς δέ σου έκανε καθόλου λόγο.

> Είμαι ένα πετσι ούδέτερο.

> Λύσε μου αυτό τό μικρό πρόβλημα. Θα άπαντήσω σε ό,τι θελήσης.

> Τρεις φορές παρντόν. α) Πού δέ σου άπάντησα πρωτύτερα, μά ήτανε πού άναχωρούσε ή μητέρα μου και ο άδερφός μου. Ύστερα έφυγα κι' εγώ για τό σπίτι του Ζοϊάν. β) Για την κακογραφία μου και για την τρεχάλα μου πρὸς όλες τις άπόψεις. Με περιμένει ο Ζοϊάν. γ) Πού σε πονοκεφάλιασα...

> Αυτό μ' ένδιαφέρει...

> Δικός σου,

> Μαρσέλ Προύστ. >

(1) Η κόλλα είναι σφραγισμένη με τό αρχικό του όνόματος του φίλου του Έδουάρδου Ζοϊάν, πού ήτανε συμφοιτητής του στη Σχολή της Ρητορικής. (Σημ. του συγγραφέα).

Γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τοὺς σκεπασμένους διαξιφισμοὺς τοῦ Μαρσέλ Προύστ, φαντάζομαι πὼς ἔπρεπε νὰ τὰ χαλάσω, ὕστερα νὰ ἀπαντήσω μὲ ἐπιθέσεις λιγάκι τσουχτερές πάνω στὸ ἔδαφος τῶν «ψυχολογικῶν ἀναζητήσεων» ὅπου ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Αὐτὸ μοῦ στοίχισε τὴ λήψη ἑνὸς ἄλλου γράμματος, ποὺ ἀπ' τὶς πρῶτες ἀράδες τοῦ μοῦ δείχνεται τόσο ὠραῖο, ὅσο ἦταν καὶ τὴ μακρινὴ ἐκείνη μέρα ποὺ τὸ πῆρα, ὠραῖο στὸ μανιερισμὸ του, τὸν πολὺ 1888, τὸν ἐπηρεασμένον ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς μὲ ἐπιτυχίες τῆς ἐποχῆς (Πῶλ Μπουρζέ, Ζὺλ Λεμαίτρ...), καὶ τόσο ἀντιπροσωπευτικὸ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ νεαροῦ θαυμαστοῦ των Μαρσέλ Προύστ :

[10 Σεπτεμβρίου 1888]

« Ἀγαπητέ μου φίλε,

» Κάνει τόσο ὠραῖο καιρὸ σήμερα, ποὺ ἔχω διαθέσεις μεγάλου κυρίου. Θὰ ἤθελα νὰ παίξω στὸν ἑαυτὸ μου μιὰ κωμωδία: ἵ.εὺ θὰ πῆ γιὰ μένα, νὰ δεχτῶ ἢ νὰ ἰδῶ πολλοὺς συμμαθητές, νὰ βγῶ ἀπ' τὸν ἑαυτὸ μου, νὰ γίνω θερμὸς ἢ παράλογος ἢ ἀναιδής, κατὰ τὸ γούστο μου, ἢ ἀκόμα καὶ κατὰ τὶς σωματικὲς μου διαθέσεις, παρουσιάζοντας ὄχι μονάχα τὸ θέαμα τῆς βλακειᾶς τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς πρωτοτυπίας ἢ καὶ μονάχα τοῦ χαρακτήρα μερικῶν. Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ πῶ στὸν κύριο Χ ἢ Υ πὼς εἶμαι « ντεκαντάν ». Μὴ μπορώντας νὰ δώσω σήμερα στὸν ἑαυτὸ μου αὐτὸ τὸ πριγκιπικὸ γλέντι, θέλω νὰ ἀποζημιωθῶ πηγαίνοντας ἀμαξάδα στὶς Ἀκακίες. Μοῦ ἀρέσει τὸ ἀνθος τῆς παριζιάνικης αἰσθητικῆς τοῦ 1888.

» Θὰ τὸ ἀνέλυα εὐχαρίστως ἀν τύχαινε νὰ εἶμαι δημοσιογράφος, πράγμα ποὺ θὰ μὲ διασκεδάζε πολὺ, ἀφοῦ ἤθελα κι' ἐγὼ νὰ βγάλω στὸ Λύκειο ἔφημερίδα.

» Ἀνοίγει σὲ ὤμους ἀληθινὰ λευκοὺς καὶ μαλακοὺς, ἀπάνω σὲ ἔξοχες ἰδιοτροπίες ὕφασμάτων. Τέτοια μεγάλη ἑταίρα, ποὺ τὸ ἀνοιγμα τοῦ λαιμοῦ της ἔχει τὴν ὑπέροχη στρογγυλάδα τῶν ἀμφορέων ὅπου οἱ ὑπομονητικοὶ Ἐτροῦσκοὶ ἐτοποθέτησαν ὅλα τοὺς τὰ παρήγορα καὶ χαριτωμένα ὄνειρα, ποὺ τὰ ἄκρα τῶν χειλιῶν τους μοιάζουν μὲ τῶν ἀπλοϊκῶν παρθένων τοῦ Λουῖνι (Μπερνταντίνο) ἢ μὲ τοῦ Μποτιτσέλλι, ποὺ τὶς προτιμῶ ἀπὸ τὶς Ραφαηλικές — πατατρά... ποῦ βρίσκομαι — βάστα νὰ ξαναδιαβάσω. Ἄ, μάλιστα, τέτοια ἑταίρα, «λέω ἐγὼ», κλείνει μέσ' στὶς πτυχές τῆς μενεξεδένιας ρόμπας της, ποὺ κυματίζουν μὲ σο-

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΤΑΣΣΟΣ

Ο ΒΑΝ ΓΚΟΓΚ

(Ξυλογραφία σὲ πλάγιο ξύλο).

φία, περισσότερα θέλητρα ἀπὸ πολλὰ «σαλόνια».

» Εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὄλα πιὸ μοντέρνες καὶ πολὺ εἰλικρινεῖς.

» Θέλω νὰ πῶ πὼς ἐκφράζουν φυσικά, δίχως μίμηση (καθὼς γίνεται ἄθελα στὴ ζωγραφικὴ καὶ στὴν ποίηση), χωρὶς ἰδεαλιστικὲς ἢ βάρβαρας προτιμήσεις, αὐτὸ ποὺ νομίζουν πὼς ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα τῆς ὁμορφιάς, τῆς κομψότητας, μὲ ὑλικά ἐντελῶς σπάνια καὶ πολύτιμα, μὲ ὑφάσματα ἀπὸ ρόδινο χρῶμα πιὸ ἀξιολάτρευτο ἀπὸ τὸ χρῶμα ποὺ ἔχει ὁ οὐρανὸς τὰ σούρουπα, μὲ γαλάζια κρέπια — ποὺ ἔχουν τὸ βάθος τῶν γαλήνιων νερῶν. Φοβᾶμαι πὼς γίνομαι λιγάκι Γεώργιος Ὀνέ. Αὐτὸ ποὺ μὲ παρηγορεῖ, εἶναι πὼς ἀγαπῶ κάτι ἄλλο ἐκτός ἀπὸ τὸ Γεώργιο Ὀνέ, καὶ πὼς ἢ μεταβλητὴ πραγματικότητα εἶναι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἴδια πολὺ λίγο παραστατικὴ. Εἶναι καὶ μιὰ ἄλλη χαρὰ, νὰ κακολογῶ τοὺς φίλους μου. Παίζοντας κωμωδία, ὄντας διαφορετικὸς ἀπ' τὸν ἑαυτὸ μου, μπορῶ νὰ δυσφημῶ χωρὶς νὰ ἐγκληματῶ. Καὶ τὸν ἑαυτὸ μου ἀκόμα. Θὰ ἔκανα μάλιστα εὐχαρίστως τὸ πορτραῖτο μου, μιὰ γωνίτσα τοῦ

πορτραίτου μου: «Ξέρετε τὸν Χ., ἀγαπητή μου, δηλαδή τὸν Μ. Π.; Ἐγώ, νὰ σὰς πῶ, τὸν ἀντιπαθῶ λιγάκι, μὲ τὴν ἀσταμάτητη φόρα του, μὲ τὸ πολυάσχολο ὕφος του, μὲ τὰ μεγάλα του αἰσθήματα καὶ μὲ τὰ ἐπίθετά του. Μοῦ φαίνεται πρῶτ' ἀπ' ὅλα πολὺ παλαβὸς ἢ πολὺ ψεύτικος. Κρίνετε...»

* * *

Καὶ τὸ φιλολογικὸ γλέντι τραβάει. Διάλογος ὑποθετικὸς ἀνάμεσα σὲ δυὸ «κουρτιζάνες», σύμφωνα μ' ἕναν ὄρο λιγάκι παλιωμένο ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Μπαλζάκ, μὰ πού τὸν ξανάφερε πάλι στὴν πιάτσα ὁ Μπουρζέ. Διασκεδάζουν τὴν καθημερινὴ ἀνία τους κόβοντας βόλτες στὸ βουλευάρο, σποντάροντας στὰ γέρα τὸν «καλὸ» Μαρσέλ Προυστ πού τοὺς τὸν συστήσανε τελευταία. Αὐτὲς τὶς δυὸ κοκότες θαρῶ πῶς τὶς ξέρω κι' ἐγώ, φαίνονται σὰ νὰ μοιάζουν ἀναμεταξύ τους, γιατί θυμίζουν ἕνα ἄλλο πρόσωπο ἀκόμα πιὸ γνωστὸ (1).

Δὲ θὰ μπορούσε ἢ μιὰ ἀπ' αὐτὲς νὰ ἦταν ἐκείνη ἡ Γκλέδους Χάρβεϋ, ἡ τόσο «ρασέ», πού «πάει στὸ Δάσος μὲ δικά της ἄλογα», καὶ πού ὁ κ. Μπουρζέ τῆς ἔκανε κιόλας τὸ «παστέλ» της σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τοῦ φίλου του Κλώντ Λαρσέ πού τὴν ξέρει στὸ βάθος; «Ἡ Γκλέδους ἔχει κάτι ἀπὸ τὶς ἑταῖρες τοῦ ΙΗ' αἰῶνα, καὶ δὲ μοιάζει πάρα πολὺ μὲ τὶς γυναῖκες τοῦ συμφέροντος τῆς θετικιστικῆς καὶ βάρβαρης ἐποχῆς μας.» Καὶ ἡ ἄλλη, πού ἀκούει σιωπηλὴ καὶ συνοδεύει σὰν ἴσκιος τὴν Γκλέδους Χάρβεϋ, εἶναι ἡ Ὁδέττη ντέ Κρεσσύ, πού δὲν παντρεύτηκε ἀκόμα τὸν Κάρολο Σβάν!

Ἡ «κοκότα», — καινούργιο φρούτο, πού παρουσιάζεται τὴν ὀρισμένη ἐκείνη στιγμή στὴ ζωὴ τοῦ Προυστ καὶ τὴν προαγοράζει.

Στὸ Λύκειο τὰ ξέρουμε, καὶ διαβάζουμε (ὄχι μὲ δίχως κάποια ζήλεια μαθητικῆ ἰσως) τὸ πορτραῖτο τοῦ Κλώντ Λαρσέ:

«Ἡ Γκλέδους εἶναι ὑψηλόσωμη. Τὰ γυμνά μπράτσα της — φοροῦσε στὰ δεξιά καὶ πολὺ κοντὰ στὸν ὤμο ἕνα φιόγκο ἀπὸ μαῦρο βελουῶδο — εἶναι θαῦμα πλαστικότη-
τας.» Ἐχει σῶμα λεπτὸ χωρὶς νὰ εἶναι πολὺ ἀδύνατο, κάτω ἀπὸ τὸ κορσάζ μαντεύουμε ἕνα κοριτσιίστικο στήθος, ἂν καὶ πλησιάζει τὰ τριάντα. Καθὼς πέφτει τὸ φόρεμά της, χωρὶς «tourneure», βλέπουμε

(1) Ἡ μορφή τῆς μελλοντικῆς κ. Σβάν. Σ' ἕνα γράμμα τοῦ Μαρσέλ Προυστ στὸν Ζάκ ντέ Λακρετέλλ (Homage de la Nouvelle Revue Française, p. 202), διαβάζουμε: «Γιὰ μιὰ στιγμή, ὅταν κάνει τὸν περίπατό της κοντὰ στὸ σκοπευτήριον, εἶδα στὸ πρόσωπο τῆς κ. Σβάν μιὰ κοκότα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, θαῦμα ὁμορφιάς, πού τὴ λέγανε Κλόσμεονιλ. Θὰ σοῦ δείξω φωτογραφίες της. Ἀλλὰ μονάχα ἐκείνη τὴ στιγμή τῆς μοιάζει ἢ κ. Σβάν.» Πραγματικά, ἡ κ. Σβάν μοιάζει συχνὰ πιὸ πολὺ, καθὼς φαίνεται, τῆς κ. Γκλέδους Χάρβεϋ. (Σημ. τοῦ συγγραφέα.)

τὴ γυναῖκα τὴν εὐπλαστὴ καὶ εὐκίνητη, τὴν τεννίστρια πού παρέμεινε ξακουστὴ ἀνάμεσα στὴν ἀντισφαίριση. Καὶ οἱ πιὸ ζηλότυπες ἀνταγωνίστριές της ἀναγνωρίζουν ἀπάνω της μιὰ κομψότητα πού τὴ συμπληρώνει ὁ τρόπος τοῦ ντυσίματος. Τὰ εὐλύγιστα καὶ ἐκλεπτισμένα χέρια της φανερώνουν τὴν ἀμιγῆ καταγωγὴ της... Αὐτὴ τὴν ἀμάλαγη καταγωγὴ τὴ βρίσκουμε σ' ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ της, πού ἔχουνε μιὰν ἰδιαίτερη χάρη. Τὸ στόμα εἶναι λιγάκι ζωηρό. Τὰ μαῦρα της μάτια ἀνοίγουν διάπλατα μόλις ζωηρέψουν. «Εἶναι σχιστά, ἀμυγδαλωτά», λέει ἡ Γκλέδους γελώντας. «μὰ μὲ τὴν ἄλλη ἔννοια!» (1). Ἡ ἔκφραση τῶν ματιῶν της, πού εἶναι ξαφνιασμένα μαζὶ καὶ θλιμμένα, πονηρά καὶ ὄνειροπαρμένα. Ρουθούνια πού πάλονται γρήγορα, μειδιάματα πού σκορπίζουν φρικίασμα, φυσιογνωμία ἀνήσυχη, πού φανερώνει γυναῖκα μὲ πάθος καὶ μὲ φαντασιοπληξία» (2).

«Δίχως «tourneure» (3) τὸ 1888!... Αὐτὴ ἡ Γκλέδους Χάρβεϋ, πού ἀπλοποιεῖ τὴ γραμμὴ τῶν φορεμάτων της καὶ ξεπερνᾷ τὴ μόδα τοῦ Κ' αἰῶνα, εἶναι μιὰ νεωτερίστρια, μιὰ ἀθλήτρια ἀλλὰ καὶ μιὰ διανοούμενη: Ἐχει ἕνα «σαλόνι» διάμεσο μὲ τὸν κοιτῶνα της. Τί γέλια πού κάνουμε στὸ Κοντορσέ (πάντα μὲ κάποια δόση ζήλεια, τὸ φοβᾶμαι) μαθαίνοντας πῶς ἡ Γκλέδους Χάρβεϋ τοῦτο τὸν καιρὸ εἶναι ξετρελαμένη μὲ τὸν Προυστ. Τὸν τραβολογᾷ στὴν οὐρά της, ὅπου νᾶναι. Αὐτὸς συχνάζει στὸ σπίτι της, ὅπου ἐνθουσιάζεται μὲ τὸ νὰ συναντᾷ ἐκεῖ δοῦκες, συγγραφεῖς, ὑποψήφιους ἀκαδημαϊκούς! Γιὰ νὰ τὸν καθορίζει ὅπως θέλει αὐτὴ ἡ ἀλλόκοτη «ἑταῖρα», ἡ ψευτοσπουδαία, τοῦ βρῆκε αὐτὸ τὸ παρατσούκλι: τὸν φωνάζει «μικρὸ μου ψυχολογικὸ Σάξωνα». Μᾶς ἔκανε μιὰ τόσο κωμικὴ ἐντύπωση, μὰ δὲν εἶναι καὶ ἄσχημο...

Ὁ Προυστ μοῦ συνιστᾷ μέσ' στὸ γράμμα του νὰ κρατήσω γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου τὴ χιμαιρικὴ περιγραφὴ πού ἔκανε γιὰ τὴν ἔξυπνη κοκόττα, καὶ μάλιστα νὰ μὴ τὴ δείξω οὔτε στὸν Ντανιέλ Ἀλεβύ πού τοῦ τὴν εἶχε ὡστόσο ἐμπνεύσει μὲ τὸν καβγά του, μὰ οὔτε, πολὺ περισσότερο, στὸν ἀδερφό του τὸν Ἡλία Ἀλεβύ, πού ἦταν πιὸ μεγάλος στὰ χρόνια καὶ λιγώτερο τσαχπίνης ἀπὸ μᾶς τοὺς ἄλλους, καὶ ἐπρόκειτο νὰ μῆ μιὰ χαρὰ στὴν Ἐκόλ Νορμάλ, καὶ πού ὁ Προυστ ἔτρεμε τὴν αὐστηροτητα τῆς κριτικῆς του!

Αὐτὴ ἡ ἀνήσυχη σεμνότητα μπορεῖ νὰ

(1) Παίζει μὲ τὰ δῶνυμα: en amande καὶ en amante. (Σημ. τοῦ μεταφρ.)

(2) Πῶλ Μπουρζέ, «Pastels». Αὐτὸ τὸ «παστέλ» τῆς Γκλέδους Χάρβεϋ φέρνει χρονολογία 1883, Φεβρουάριος μῆνας. (Σημ. τοῦ συγγραφέα.)

(3) Ἐνα εἶδος μπουφάν πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ γυναῖκες τῆς ἐποχῆς. (Σημ. τοῦ μεταφρ.)

κινήση τὰ μειδιάματα μὲ τὸν παιδιάστικο τρόπο της, καὶ ὅμως, ὕστερ' ἀκόμα ἀπὸ τόσα χρόνια, νιώθω πῶς δὲ θά μπορούσα νὰ προδώσω τὸ μυστικὸ πού μου ἐμπιστεύθηκε ὁ Προυστ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲ μπορεῖ πιά, ἀλλοίμονο, νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ.

Οἱ πρόωροι ἔφηβοι, σὰν κι' αὐτόν, εἶναι ἔτσι φτιαγμένοι: θέλουν «νὰ τὰ λέν ὅλα» σ' ἓνα φίλο τῆς ἐκλογῆς τους. Δὲ μποροῦν μάλιστα ν' ἀντισταθοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἀξεδιάλυτη χαρὰ τῆς τολμηρῆς ἐξομολόγησης.

Μόλις ὅμως τὰ ποῦν στὸν ἄλλο, σὰ νὰ τὰ ἐμπιστεύονταν στὸν ἑαυτὸ τους, — καθὼς ἀπαιτεῖ τὸ αἶσθημα τῆς φιλίας, πού σὲ καμμιάν ἄλλη ἡλικία δὲ μποροῦν νὰ τὸ ἔχουν ἀνεπτυγμένο σ' αὐτὸ τὸ βαθμό, — τοὺς βλέπεις νὰ τρέμουν ἀπὸ τὸ φόβο μήπως γελοιοποιηθοῦν στὸ πρόσωπο τοῦ ξεχωριστοῦ φίλου.

Ὁ Προυστ, πᾶνω σ' αὐτό, δὲν ἔσφαλε ἀπὸ ὑπερβολικὴ καχυποψία.

Κάποτε, θυμάμαι, «τῶριξε ἔξω» σὲ μιὰ μπυραρία τοῦ Καρτιέ Λατέν, πού εἶχε κορίτσια, καὶ τότε μονάχα ἀνακουφίστηκε, ὅταν τὰ ὁμολόγησε ὅλα σὲ κάποιον ἀπὸ μᾶς: «Ἔχω τὴ συναίσθηση πῶς ἄφησα ἐκεῖ πέρα ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν ἠθικὴ μου ὑπόσταση!» Αὐτὴ ἡ κουβέντα, μόλις διαδόθηκε, μᾶς φάνηκε ὀλότελα κωμικὴ. Ὡστόσο φανέρωνε δίχως ἄλλο ἀκριβολογημένα τὴ στενοχώρια ἐνὸς καθὼς πρέπει παιδιοῦ πού μπαίνει σ' ἓνα κακόφημο μέρος.

Ὁ Προυστ, πού δὲν ἀγνοοῦσε τίς διαθέσεις μας γιὰ τὸ ἄτομό του, δὲν εἶχε ἄδικο νὰ φοβᾶται ἀκόμα καὶ τὴν καλοθέλητη φλυαρία μας... Τελειώνει τὸ γράμμα μὲ κέφι, διασκεδάζοντας εἰς βάρος μου:

«Ἄν πρόκειται γιὰ πορτραῖτο, δὲν εἶναι πολὺ κολακευτικὸ, καὶ θά μ' εὐχαριστοῦσε λιγώτερο ἀπὸ τὸ πορτραῖτο πού σχηματίζω ἀπὸ σένα, πού σὲ βλέπω τυλιγμένο μέσ' στὴν ἀψηφισιὰ τῶν ἀγοραίων πραγμάτων, δίνοντας τὴν ἐντύπωση ἐνὸς φανταστικοῦ καὶ πολὺ εἰρωνικοῦ Ντρεϋφούς.

» Ἄν ἐννοεῖται δείξης τοῦτο τὸ γράμμα στὸν λεγόμενον D. H., τοῦ ἀπαγορευῶ ἀπὸ τώρα κατηγορηματικὰ νὰ πῆ λέξη σὲ κανένα, καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα στὸν ἀδερφό του. Ὑποθέτω πῶς, ἂν ὁ D. H. δῆ αὐτὸ τὸ πορτραῖτο, θά πῆ γιὰ μένα καθὼς καὶ πρῶτα: «Εἶναι πάρα πολὺ εἰλικρινὴς γιὰ νὰ εἶναι τέτοιος.» Δὲ θά ἔχη ἄδικο. Γιατί εἶμαι βέβαιος (εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα εἶμαι βέβαιος) πῶς εἶναι μερικὰ ζητήματα πού θάτανε τρομερὸ νὰ λέγωνται γιὰ σένα, ἐκτός ἂν γίνεταί τοῦτο ἀπὸ καθαρὴ κοροϊδία. Ἀκόμα κι' ἀπὸ κακὸ γούστο. Ὡστόσο, θά προτιμοῦσα ἴσως νὰ μὴν τὸ δείξης στὸν H.

» Δικός σου

» Μαρσέλ Π. »

Ὅσο μὲ γοήτεψαν οἱ πρῶτες σελίδες αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, γιὰτὶ μοῦδωσαν τὴν εὐκαιρία ν' ἀποχτήσω ἓνα αὐτόγραφο τοῦ Προυστ ὅπου καθρεφτίζονταν ὅ,τι θαροῦσα τόσο πολῦτιμο, τόσο σπάνιο μέσ' στὴν ἀκτινοβολία τῆς ἱριδικῆς πρόζας του καὶ τῆς ἐλαστικῆς φαντασίας του, ἄλλο τόσο ἐνιωσα ταραχὴ γιὰ τὴν πετυχημένη γελοιογραφία πού ἔκανε τῆς ἀφεντιάς μου: Ἦταν ἀρκετὰ πικάντικη, πειράχτηκα πολὺ.

Στὰ δεκάξη χρόνια του, κανεὶς δὲν εἶναι δίκαιος: ὁμολογουμένως ἔλεγα, ὄχι μὲ δίχως πείσμα, πῶς μέσα σὲ δυὸ γραμμὲς καὶ μὲ τὴν ἀπλὴ μαστοριά του, ὁ Προυστ τὰ κατάφερε νὰ ἀποζημιωθῇ ἀπὸ τὰ ἀξιοδάκρυτα βέλη πού πάσχισα νὰ τοῦ ρίξω μὲ τὰ προηγούμενα γράμματά μου.

Μοῦ φάνηκε πῶς χάθηκα μέσ' στὴ γελοιοποίηση, καὶ πετάχτηκα ἀπάνω ἀπὸ τὴν προσβολὴ — τυφλωμένος ἀπὸ τὴν ὀργή, σὲ τέτοιο βαθμό, πού μπορούσα νὰ κάνω καμιὰ κουταμάρα, παίρνοντάς τα στὰ στραβά! Ἀλλὰ ἡ ἀφεντιά του, φίνος μάστορας, στρέφει ἄλλοῦ μὲ χαριτωμένες διαβεβαιώσεις τὸ νέο αὐτὸ «ἐπεισοδιάκι», πού ἀπειλοῦσε νὰ ξεφυτρώσῃ:

« Ἴλ - Ἀντάμ. [25 Σεπτεμβρίου 1888]

» Ἀγαπητέ μου Ντρεϋφούς,

» Διαμονὴ στὸ Σαντιγύ.

» Διαμονὴ στὴν Ἴλ - Ἀντάμ,

» Ἐνα πλατωνικὸ αἶσθημα γιὰ μιὰ ξακουστὴ ἑταῖρα (1), πού ἔληξε μὲ μιὰν ἀνταλλαγὴ ἐπιστολῶν καὶ φωτογραφιῶν. Ὑπόθεση ὄχι καὶ τόσο μπερδεμένη (2), πού εἶχε ἓνα τέλος τραβηγμένο καὶ κοινότατο, καὶ ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια ἓνα δεσμὸ πού μὲ ἀφανίζει καὶ πάει νὰ κρατήσῃ τὸ λιγώτερο ἓνα χρόνο «πρὸς μεγίστην δόξαν» τῶν καφωδείων καὶ τῶν ἄλλων κέντρων τῆς ἴδιας φάρας, ὅπου κουβαλιοῦνται αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ ὑποκείμενα, — ὅλα τοῦτα δὲ μ' ἄφησαν νὰ ξαναρχίσω μιὰν ἀπάντηση στὸ τελευταῖο σου γράμμα, ἀπάντηση πού τὴν ἔχασα καὶ δὲ θά τὴν ξαναγράψω, μὰ θά σοῦ τὴν πῶ προφορικὰ, γιὰτὶ εἶναι πολὺ λεπτὸ τὸ ζήτημα, πάει νὰ πῆ, ἢ «ἀπέχθεια» γιὰ μένα καὶ «ἡ καθαρὴ ἀστειολογία μου» στὸ τελευταῖο γράμμα μου ἀπευθύνονται στὸ μοῦτρο μου ἀπὸ μένα, πού ἦταν πρόστυχο, καὶ ὄχι στὸ δικό σου, ἀπὸ σένα, πού ἦταν ὠραῖο καὶ καθόλου «ἀποκρουστικὸ». Ἦτανε μιὰ παρεξήγηση, καὶ λυπήθηκα πολὺ γιὰ τὸ θυμωμένο ὕφος πού πῆρες.

» Πρέπει νὰ ξέρεις πῶς σοῦ μίλησα πάντα

(1) Κλόσμεσνιλ; Βλέπε τὸ προηγούμενο γράμμα γιὰ τὰ «κλειδιά» τῆς κ. Σβάν. (Σημ. τοῦ συγγραφέα).

(2) Πρόκειται γιὰ μιὰ χαριτωμένη βιεννέζα, πού τὴ γνώρισε σὲ κάποιο χορὸ. (Σημ. τοῦ συγγραφέα).

μέ την πιό μεγάλη ειλικρίνεια, καί πώς ἂν ἤθελα νά σέ μαλώσω, δέ θά στυκρυβα καθόλου, καί ἂν τὰ λόγια μου ἔρχονται κάποτε σέ σύγκρουση μέ τις πράξεις μου (σχέσεις οἱ ὁποῖες εἶναι σχεδόν καθήκοντα, καθώς θά ἔλεγε ὁ Labiche, μέ ἀναγκάζουν), πρέπει νά πιστεύης στά λόγια μου. Τὰ λόγια μου εἶναι ἀληθινά, σοῦ δίνω τὸ λόγο τῆς τιμῆς μου καί σοῦ σφίγγω μέ ἀφοσίωση τὸ χέρι.

»Μοῦ λείπουν τὰ γράμματά σου, πού μοῦ δίνουν τόση χαρά. Γράψε μου ἀμέσως

» στήν κυρία Ντυσωφφούρ

» Ἴλ - Ἀντάμ

» (Σέν - Ἐ - Οὐάζ).

» Σοῦ εὐχομαι λαμπρό ρητορικό στάδιο, ειλικρινεῖς φίλους, καί ωραίες ἐρωμένες.

» **Μαρσέλ Προύστ.** »

Imperatoria brevitatis!

Τούτη τῇ φορᾷ ὁ Μαρσέλ φαίνεται πώς βιάζεται νά τελειώσῃ, σά νά τοῦ φάνηκαν ξαφνικά τὰ «διπλωματικά μας ἐπεισόδια» πολὺ παιδιάστικα καί ἀσήμαντα μπρός στις σοβαρὲς ὑποθέσεις καί στά αἰσθήματα πού τὸν ἀπασχολοῦσαν. Αὐτός ὁ ἵπποτικός τόνος ὁ σχεδόν δονζουανικός, αὐτοὶ οἱ ψιθυριστοὶ ὑπαινιγμοὶ γιὰ κολακευτικὲς ἐπιτυχίες, γιὰ μυστηριώδεις ἀντιφάσεις, θυμᾶμαι ἀκόμα πόσο μοῦ φάνηκαν ὄλ' αὐτὰ παράδοξα, αἰνιγματικά. Δέν καταλάβαινα τίποτα. Καί ὁμως ἦτανε ξεκάθαρα...

Αὐτὸ τὸ γράμμα προετοίμαζε καί προμνηοῦσε τὴν ἀλλαγὴ πού ἐπρόκειτο νά γίνῃ.

Ὁ Προύστ δέν εἶναι πιά τὸ φρόνιμο παιδί τῶν Ἡλυσίων, πού τὰ ωραῖα λάγνα μάτια του ἄρεσαν στις «ἐταῖρες», μά τοῦ χρειάζεται νά ξεμακρύνῃ ἀπὸ τοὺς πολὺ νεαροὺς καί ὀχληροὺς τύπους πού τὸν πειράζουν στό Λύκειο. Ἄλλα καθήκοντα τὸν καλοῦν.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Ὀκτωβρίου, θά στρέψῃ τὴν ἡμερότητά του μέ περισσότερη εὐχαρίστηση «πρὸς τὴ μεριά τῶν πρώτων σαλονιῶν» τῆς καριέρας του. Δέ θά πάψῃ φυσικά νά εἶναι ὁ φίλος τῶν ἀγοριῶν, μά θά προτιμήσῃ σίγουρα τὴ συνομιλία μέ τις μαννάδες. Τὰ ὀνόματα τῶν κυριῶν Στράους⁽¹⁾, μητέρας τοῦ φίλου μας Ζάκ Μπιζέ, οἱ κυρίες Μπαινιέρ, μητέρες τῶν φίλων μας Ἀρθούρου καί Ἐρρίκου Μπαινιέρ, εἶναι ἀναπόσπαστα μέ τὸ πρῶτο φανέρωμα τοῦ Προύστ στοὺς κοσμικοὺς κύκλους. Τίς ξαφνιαίνει, τίς γοητεύει, τίς διασκεδάζει.

(Ἄκολουθεῖ)

(1) Ἡ κ. Στράους, κόρη καί χήρα τῶν μεγάλων μουσικοσυνθετῶν Ἀλεβὺ καί Μπιζέ, σύζυγος τοῦ Λίμ. Στράους, συνηγόρου στό δικαστήριον τῶν Αἰντ, πού οἱ περίφημες ἀγορεύσεις του παραμένουν ἱστορικές. Εἶχε θελκτικὸ πρόσωπο, πού ἔφτανε δίχως τὸ πνεῦμα τῆς, νά τραβήξῃ ὅλους ἐκείνους πού τὴν τριγύριζαν... Θά μπορούσε κανεὶς νά γράψῃ ἕναν τόμο πάνω σέ ὅ,τι εἶπε πού ἀξίζει ἀληθινὰ νά μὴν ξεχαστῇ. (Marcel Proust, «Pastiches et Mélanges», 1919, «Ἡ ὑπόθεση Λεμουάν στά Ἀπομνημονεύματα τοῦ Σαιν-Σιμόν», σελ. 79). (Σημ. τοῦ συγγραφέα).

Ἡ ἄλλη ὄχθη

Χαλάσαμε τὴ ζωὴ μας
καταχωνιασμένοι στῶν δέντρων τὸν ἄρρωστον ἴσκιον
στὴ βαθειὰ χλόη πού τὰ παραφύλαγε
καί στήν ἄμμο τὴ φλογερὴ σάν τὴν κλίνη τῆς ἁμαρτίας,
γυμνοὶ στὸν ἥλιο, πλάϊ στὴ θάλασσα τὴ μαβιά,
ὅταν τὰ φίδια ἔγλυφαν τὰ μέλη μας,
ὅταν οἱ νυχτερίδες μᾶς ἀπομυζοῦσαν τὸ αἷμα
ἔτσι καθὼς τῶχαμε ἐπιθυμήσει
μέ μιὰν ἡδονὴ τοῦ θανάτου.

Χαλάσαμε τὴ ζωὴ μας τόσα θέρη,
τόσα χρόνια πεταγμένα, σάν ἄχρηστα χαρτιά,
— χρόνια σάν τὰ χαρτιά σχισμένα
μπρὸς στοὺς τέσσερους ἀνέμους.

Ἐστερα συναντηθήκαμε κάτω ἀπ' τὸ τεῖχος,
τὸ παλιὸ βενετσιάνικο τεῖχος μέ τις πέτρες τις ἀπαυδημένες,